

Шочмо эл, порылык да чын верч!

БУДЬ ГОТОВ /

32-шо (3732) №,
2025 ий 15 август,
кугарня

0+

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

Шонанпыл тўсан пакчам

📷 Ангелина АНДРЕЕВА.
Параньга, Матародо.

📷 Алексей ГУСЕВ.
Советский, Кельмаксоло.

Нарынчалге, ал, кына...
Тўшö – шалана шинча.
Канде, ошо да чалка
Чоным, ах, куандарат!

Түрлө тўс – пеледыш-влак
Сад-пакчам сöрастарат.
Нуным куанен ончем,
Вудым кажнышке шавем.

Пуалеш мардеж шыман,
Кече ончалеш чолган –
Түзланат пеледыш-влак,
Илышнам сылнештарат.

Ж.ФЕДОРОВА.

Конкурсшым
пурмышо
паша-влак.

📷 Матвей МОРОЗОВ.
Оршанке, Яндылет.

📷 Елена НИКИТИНА.
Медведево посёлко.

Российысе увер

28 августышто кинотеатрлашке «Тимур и его команда» фильм лектеш. Тудым А.Гайдарын повестыше негызеш войзымо. Кино ваш полшымаш, келшымаш, патриотизм, гуманизм теме-влакым авалта.

Санкт-Петербург олашке миен толаш кумылда уло гын, «Герои Отечества» самырык-шамычын историй форумашт кышкарыште эртаралтше конкурслаш ушныза. Тұрыс увер – «ВКонтакте» соцкылысе «ПМИФ «Герои Отечества»» тұшкаште.

«Движение Первых» толкын «Технологии Первых» всероссийский научно-технологический проект конкурсым увертарен. Тушко 12-18 ияш ұдыр-рвезе-влак ушнен кертт. Йодмашым 28 сентябрь марте колташ лиш.

Марий Элысе увер

1-10 августышто Пермь кундемыште «Академия первых» регион-влак кокласе туныктымо программе эртаралтын. Марий Элын чапшым Йошкар-Оласе 28-ше номеран лицей гыч Тимофей ден Матвей Бутенинмыт да Волжский район Кугу Корамас школ гыч Богдан Александров ден Всеволод Митяков араленыт.

Марий Элын командыже-влак Пензе кундемыште эртаралтше «Лұдыкшыдымылык школ» всероссийский тагасымаште вийыштым тергеныт да кумшо верым сенген налыныт.

9 августышто Йошкар-Олаште композитор А.Я.Эшпайын шочмыжлан 100 ий темме вашеш тудын лұмеш площадым почыныт. Тудо Марий кутыжаныш филармоний шентгелне Изи Какшан серыште верланен.

Унчышто – марий кино

Морко район Унчо кундемыште серызе, мер пашаен Валерий Апакаевын произведенийлаж почеш «Парым» фильмым войзат (снимкыште). Тудо Элым аралышын идалыкшылан пөлеклалтын.

М.Шкетан лұмеш Марий кутыжаныш драме театрын артистше-влак, Унчо, Шлань тўвыра пöрт-шамычын пашаенгышт, И.С.Палантай лұмеш тўвыра да сымыктыш колледжын Национальный сымыктыш гимназийжын да верысе школын тунемшышт пеш мастарын модыт. 7-8 ияш В.Апакаевын образшым Йошкар-Оласе 17-ше номеран школын тунемшыже, марий йоча эстрадын шұдыржō Артём Ягодаров чоҥа.

– Мыйым Марий Эл Радион тўн редакторжō, фильмлан

сценарийым возышо Владимир Матвеев ўжын. Тидлан мый моткоч куаненам, но вачўмбаке кугу паша возеш манын, вигак умыленам. Тўналтыште изиш тургыжланем. Кунам пеленет ўшанле йолташет уло, нимо деч от лўд. Фильмыште Богдан йолташем дене пырля модына. Тудо Генок йолташемын рольжым чоҥа. Авамат эре воктенем лийын. А кугу лўман артист-влак дене пырля пашам ышташ пеш куанле да пайдале. Тыгак режиссёр-влак Роман Алексеев ден Фёдор Волконидин деч шукылан тунемынам. Чылан кугу тау, – ойла рвезе.

Христина АЛЕКСАНДРОВА.
Фотом вш архив гыч налме.

Кугу виан спорт

Кажне ийын Физкультурникын кечыжым августышто пайремлат. Мый спортын тўрлō видше дене кылым кучем да сенгышыш лектам. Тиде тренерем-влак К.В.Мещерякован, В.С.Харитонован, Н.В.Любушкинын, физкультурым туныктышо Т.А.Зайкован кугу надырышт, тыршымашышт.

Мый иймаш дене ГТО нормативым сдатлымаште республикыште икымше лийынам, садлан пайрем кечын районысо администраций гыч мыйым ўжыныт да пöлекым кучыктеныт (снимкыште). Ынде сентябрьште ГТО нормативым Россий кўкшытыштō аралаш ямдылалтам.

Спорт – тиде шкемым тергымаш, таза илыш-йўлам кучымаш веле огыл, тиде кугу вий.

Марина СТЕПАНОВА.
Волжский, Упшер.
Фотом вш архив гыч налме.

Марий Эл — «иВолгышто»

24-29 июльышто Самара областысе Матрьюковский кумдыкышто (снимкыште) Юл кундем федерал округысо самырык-влакын «иВолга» форумышт эртаралтын. Тушко Россий да йот элла гыч 1500 утла ег ушнен, Марий Эл гыч 66 ўдыр-рвезе миен коштын.

Кугу сенымаш

«иВолга» самырык ег-влаклан шуко йоным ышта: возымо проектым илышыш шындараш шийвундо дене полша, икоян ўдыр-рвезе-влакым ваш уша, пайдале шинчымашым пуа. Форумын эн тўн ужашыже – грант верч тагасымаш. Тыгак теней посна на правлений семын «Молодёжные медиа ПФО» конкурсым эртареныт. Тушко Параньга посёлко гыч Ландыш Горяева (снимкыште) ушнен да грантым сенгыше 14 ўдыр-рвезе радамыш пурен.

– Проект «Марий Эл на «иВолге» маналтеш. Пашам гоч форумыш погынышо-шамычым ике шочмо кундемем, калыкем дене палдаренам, тудын йўлаже, тўвыраж нерген каласкаленам. Тыгак «иВолга» самырык-влак-лан могай йоным пуа?» йодыш-лан вашмутым кычалынам. Сенымем нерген пален налмеке, моткоч йывыртенам. Сертификатым кугу сценыште 1500 утла ег ончылыно кучыктеныт. Ты тургыжландарыше тат ўмырешлан шарнымашеш коदेश, – чоным почын ойла Ландыш.

Кумылым савырыше паша

«Молодёжные медиа ПФО» конкурсышто сенгыше-влак-лан сай пөлек – «Волга 24» телекомпанийыш корреспондентлан пашам ышташ ўжмаш. Тыгай пиал

Саратов кундем да Башкортостан Республик гыч ўдыр-влак-лан шыргыжалын, туге гынат моло участник-шамычат ты телеканал дене полшыкалыше семын кылым кучат.

– Форумыш шуко уна толын. Кажныже самырык-влакын йодышышлан вашештен, ой-канашым пуэн. Мылам «Волга 24» телеканалын вўдышыжў-шамыч Юлия Короткова ден Кирилл Васенин дене вашлиймаш поснак келшен. Нуно каже кечын пеленна лийыныт, проектым во-заш полшеныт. Медиа тўняшке икымше ошкылым веле ыштем. Журналист лияш куштылго огыл гынат, ты профессий кумылем савырен. Теве шукерте огыл «Авангард» сарзе-патриот рўдериште эртаралтыше военно-спортивный многоборье дене «Акпатыр» тагасымашке миен коштынам. Ты мероприятий нерген репортажым войзенам. Ынде пашам «Волга 24» телеканалыште ончыктат, – каласкала Л.Горяева.

Шекланыза

Форумышто каже шкалан келшыше тунеммашым ойырен. Усталык шўлышан-влак «Тўвыра да сымыктыш» сменыш ушненыт, самырык шымлызе-шамыч «Шанче» аланым ойыреныт. Ландыш гын «IT да цифровой технологий» профилын «киберлўдыкшыдымылыкшў» направлений почеш шинчымашым поген.

– Кызыт интернет сайын ви-янеш. Мошенник-шамычат огыт нере. Ме нунын деч аралалтыаш улына. Ондагышын «эңыремышво-тышкыжў» логалаш огыл ман-нын, кеч-мом ыштыме деч ончыч шоналтыза. Палыдыме ег дене

телефон дене кутырымо годым утым ида ойло. Иктаж-кў ссыл-кым серыш дене колта гыч, по-чаш ида вашке, – шижтара ўдыр.

Юл серыште илыш шолеш

Пўртўс лонгаште жапым эр-тарымаш, палаткыште малы-маш, памаш вўд дене чурийым мушмаш, пундыш йыр погынен шинчын кочмаш – чыла тиде фо-румын каже кечын шуктымо йўлаже. Вич кечым тыге эртары-мылан Ландыш Горяева нимыняр ок өпкеле.

– Мо мемнам вуча, ончыл-гоч паленам. Садлан палаткы-се илыш лўдыктен огыл. Мы-йым Саратов кундем гыч Мари-на да Пермь кундем гыч Мари-ка ўдыр-влак дене веранденыт. Кылым вашке муынна. Моло де-нат тагналтынна. Ынде Россий мучко ятыр йолташем уло, – ойла лаштыкнан геройжо.

Чолга ўдыр

Ландыш Параньга кыдалаш школыш 11-ше классыш тунемаш каяш ямдылалтеш. Мер илышыш-ке чолган ушна, вийжым тўрлў конкурсышто терга. Кушташ, во-лейбол дене модаш йўрата. «Дви-жение Первых» ден «Юнармий» толкын-влакын ўшанле егже.

– Профессий нерген шонкалаш жап толын шуын. Ончыч меди-цине аланыш ушнаш шоненам. Кызыт кокытеланем, – палда-рыш ўдыр.

Оля МАЙКОВА.

Фото-влакым еш архив гыч налме.

Ме шарнена! Ме кугешнена!

2025 ий – Шочмо элым аралышын идалыкше.

Она мондо

Таче кечын мландымбалне
СВО — пеш шучко жап.
Шуко самырык салтакше
Элым аралаш кая.

Шерге Кинер кундемнаже
Кок салтак ден кугешна.
Шочмо мландын эрык верчын
Вуйым пыштышт геройла.

Раш шарна изи школнаже
Патыр кок талешкынам.
Улыт парт, она. Ончалын
Тушко, вуйым, вуйым савыман.

Жап эрта, ом мондо нуным!
Примерым налышт рвезе-влак.
Аралашлан шочмо элым
Тек кушкыт патыр да виян.

*Надежда СЕРГЕЕВА.
Морко, Шүргыял.*

*Мария АТНАГУЛОВАН сүретше.
Советский, Кельмаксала.*

Ушан ой

Толмо корно ыле кеч пеш неле,
Мый тудлан ом өпкеле садак.
Шочмо мланде каласыже веле,
Эртем тудым мый угыч адак.

Анатолий БИК.

Кугешнем, кугезе кочаем!

Кугезе кочам Сергеев Артемий Иванович (снимкыште) 1915 ийыште Шернур районысо Чисола ялеш шочын. Йоча жапше куштылго лийын огыл, туге гынат тудо кугу тўткышым шинчымашлан ойырен. Йолымбак шогалаш тўнгалме жапыште Кугу Ачамланде сар нерген шучко увер толын. Кугезе кочам 1942 ийыште шочмо мландым аралаш каен. Ик тале кучедалмаште пеш нелын сусырген, шым тылзе госпитальыште эмлалтын. Тидлан кўра тудо ончыкыжым санитар ротым имне дене шупшыктен. 1945 ийыште шўйышкыжў тушманын пуляже толын керылтын. Кочам уэш госпитальыш логалын. Но тидын нерген родо-тукумжылан увертарен кертын огыл.

Вучымо Сенгымаш кече толын шуын. 1945 ий августышто кугезе кочам мўнгыжў пўртылын. Могай кугу куан!

Артемий Иванович сар нерген ойлаш йўратен огыл, садлан ешыштыже тудын деч шукужым пален налын кертын огытыл. Кочам «За отвагу», «За боевые заслуги», «За победу над Германией» медаль-влак дене палемдалтын.

Сар деч вара кугезе ковам дене 13 ий пырля ваш келшен илен. 1949 ийыште ковам Галина Артемьевна шочын. Тудым сар деч варасе йўсў жапыште ончен куштеныт. 1958 ийыште, чаманен каласыман, кугезе кочам илыш дене чеверласен.

Мый кажне ийын 9 майыште «Бессмертный полк» акцийыш ушнем. Талешкынам шарналтен, сенгымашлан тауштем.

*Кирилл НОВОСЁЛОВ.
Шернур, Кукнур.
Фотом еш архив гыч налме.*

Салтак годсо альбом

Ачам ден коктын йыгыре пурен шинчынат, тудын салтак годсо альбомжым ончаш йўратена. Тушко шуко салтак йолташыжын фотосўретшым пижыктыме, тўрлў мотор сўрет дене сўрастарыме. Ачам альбомжым чот арала, тудын дене кугешна да служитлыме жапше нерген чўчкыдын каласкала.

Ачам Алексей Владимирович Степанов 1999 ийыште салтак радамыш каен. Тудо Владивосток олase 3724-ше войсковой

частыште кок ий служитлен, кугурак механик лийын. Чечня мландышке командировко дене миен коштын. Тушто йолташыже-влак дене блиндажыште илен. Нуно блокпостым ороленыт. Машина, тўрлў технике колонным вашлийыныт да ужатен колтеныт. Кажне кечын спецзданийым шукташ коштыныт.

Кугу лиям – мыят армийышке каем.

*Егор СТЕПАНОВ.
Морко, Эгерсала.*

Йырвелым тўшкан шымлат

Икте шочмо вержын эртыме корныжым шымла, легендым пога гын, весе ялже йыр пўртўсым, кайыквусым эскера. А Волжск олесе 4-ше номеран школышто ешартыш шинчымашым пуышо туныктышо М.Ю.Тимофеева чыла иканаште шукта. Марина Юрьевна, пўртўслан шўман ешыжым, родо-тукымжым, йолташыже-влакым чумырен (**снимкыште**), шочмо кундем мучко экскурсий дене каяш таратен. Тыге «Все-российские юннатские экспедиции» проектыш тўшкан ушненыт. Чылаже куд заданий пуалтын.

– Ме икымше кечын Ярамарий ял гыч лектынна. Пеленна шке ыштыме картым налынна да йўитō вўд намаш деке вашкенна. Тушто ожно пионер-влак тулотым ылыжтеныт. Ме, пўртўс кончышым шотыш налын, йўдвел, эрвел, касвел, кечывалвел могырым палаш тунемынна. Кожер, пўнчер, олык, эңер гоч каенна да тыгай иктешлымашке шуынна: могай вельште улмым кечым ончен палаш лиеш, но тыгодым игече озр да пелен шагат лийлаш. Регенче

лышташан пушенгын касвел могырыштыже веле кушкеш. Лу пушенге гыч шымытыштыже чын ончыктенна. Таза пўнчō ден кожын кечывалвел могырыштыш киш палдырна. Чодыраш йомыда гын, нине пўртўс «закон-шамычым» шотыш налын кертыда, – оила Марина Юрьевна.

Кокымшо заданийым шукташ блокнот, бинокль, градусник кўлыныт. Волжск олаште, Шўргыял, Ярамарий, Пōтгял, Русская Луговая яллаште лийыныт. Икмынар кече жапыште шуко шымленыт. Пылым онченыт, тудын кузе да могай лиймыжым эскереныт, блокнотыш сўретленыт. Кече мучко температурын вашталтмыжым, кечаныште да ўмылыштō мынярлан ойыртемалтмыжым шекланеныт. Пўртўс индикатор манмыланат тўткышым ойыреныт. Эрдене шуко кайык мурен. Лыве вашталтше игечылан кōра, очыни, шуэн чонештылын. Карме пеш чот шуко лийын, а шына уке гаяк – тидыже пеш брыктарен.

– Кумшо кечым мардежлан пōлекленна. Эн ондак флюгерым шке ыштенна. Тудын польшыжлан ўшаненна, но ондалчык улмаш. Садлан пеленна флагым налынна. Мардежын кудо могырым пуымыжым теке кузе пален налаш лиеш: шудо, кошкыш сакеме вургем мардеж пуымо почеш тарванат. Шикш ден вўдат мыланна моткоч полишеныт. Ты кечын мардеж, тўн шотышто, касвел могырым лийын, – палдара М.Тимофеева.

Нылымше заданият пеш кўлешан. Кугыен ден йоча-влак янлык

ден кайык-шамычын илыме верыштым, кушкылым эскереныт. Чодырасе шем куткым, Русская Луговая ялыште кына шукшым, Шўргыялыште мўкшкекым (шурка золотистая), Ярамарий ялыште пычырангым (береговая ласточка) ужыныт. Вараксим-влак ошма сереш пыжашым пеш онгайын ыштеныт.

Визымше заданият шкешотан. Памашлаште, пўяште, ерыште вўдын могай улмыжым онченыт. Роным шымленыт. Йоча-влак тўрлō шукш-копшангым, мотор пеледышым куанен эскереныт. Вес кечын эмшудым кычалыныт да погеныт. Мōрым, снегим шер теммеш тамленыт.

Экодинаст-шамыч мом ужмыштым, колмыштым чыла дневникыш возеныт. Пўртўсым эскерыме деч посна йоча-влак вершōрын молан тыге маналтмыжымат пален налыныт. Шарнымашеш кодшо манын, шуко мотор фотом ыштеныт. Йоча-влаклан лишыл ең-влак дене жапым пырля да пайдалын эртараш келшен. Шуко у кушкыл, шукш-копшанге, кайык нерген пален налаш онгай лийын. Пўртўсым шымлаш кумылышт кеч изиш лектын гынат, тиде кугу сенгымаш, шонем.

Христина ТОКПУЛАТОВА.
Фотом еш архив гыч налме.

Йōратен ончем

Кажне кенезым коча-ковам деке У Торъял район Овалже ялыш уналыкеш коштам. Тушто мыйын йолташ ўдырем-шамыч илат. Нунын дене уремыште шер теммеш модына.

Шōртнō кидан ковамын пакчаштыже тўрлō емыж ден пакчасаска кушкеш. Чылажымат тамлен ончымо шуэш. Адакшым, нуным поген, тедылан ямдылыман. Ты сомылым ко-

вам да авамлан шукташ эреак полшем. Тыге шкежат шапашым ямдылаш тунемам.

А пеледышыже мыняре! Канде, пелганде, ошо, нарынче, йошкарге, кына... Тўрлō тўсан кушкыл-влак (**снимкыште**) торашке волгалтыт. Нунын моторлыкыштым йōратен ончем.

Софья ЧУЛКОВА.
Йошкар-Ола.
Фотом еш архив гыч налме.

Тенгызым ушештарыше ер

Тенгыз шомакым коламат, вигак шинча ончылнем Сочи сүретлалтеш. Тушто кок гана каненам. Тора кундемыш кажне ийын кош-таш йон уке гын, ме садак кугу вудым муына.

Ынде кокымшо ий ача-ава, шү-жарем (снимкыште), йолташ-влак дене пырля кугу тўшка дене Татар-стан Республикыш кудалышты-на. Лаишево олаште шуко еглан сайын палыме «Камское море»

пляж уло. Тенгызым ушештарыше ерыште вудшō яндар да леве-ле-ве. Лай мардеж пуалеш, лишыл ег-влак пелен улыт. Могай кугу пиал! Юарлен, икте-весе дене ку-тырен, шер теммеш йўштылынна. Тазалыкнат пенгыдемын, шонем. Вашке у тунемме идалык тўга-леш, черланаш ок лий.

Алина СУББОТИНА.
2-шо номеран Морко школ.
Фотом еш архив гыч налме.

• Изи озавате •

16 август – Энжж вареньын кечыже.

Вич минут – сий ямде

Кўлыт: 1 кг энжж, 1 кг сакырложаш.

Сакырложаш ден энжжым келге атыш лончын-лончын оптыза. 3-5 шагат шинчыкты-за (йўдланат ко-даш лиеш). Вара, изи тулыш шынден, сакырложаш шулымешке варыза. Варенье шолмек, тул ўмбалне эше вич минут кучыза. Шокшымак стерилизоватлыме банкыш оптен, пе-тырыза. Банкым унчыли шынден, тошто одеял дене леведса.

• Тушто •

• Ош вуеш йошкар шо-вычым пидам.

• Урлык гыч вож, вож гыч вондо, вондо гыч вуй, вуйышто – шүдō урлыкаш.

Историйым шергалына
1799 ий 15 августышто Александр Суворовын войскаже Нови воктене француз-влакым кырен шалатен.

1914 ий 20 августышто Икым-ше тўнямбал сар годым Гумбин-нен ола воктене тале кредалмаш каен.

1939 ий 20 августышто Георгий Жуковын вуйлатымыж почеш совет салтак-влак Халхин-Гол кумдыкышто япон войска вашта-реш наступленийым тўгалыныт.

– Авай, пе-ледыш молан кеңежым vele пеледеш, па-лет? – аршашым нумал тол-шыжла, Катя йодо.

– Молан?

– Телым лум лумеш – чыла петыра.

– Адак лавыргенат?! – аваже изи Мишукым вурса.
– Нимат огыл, вургемым са-дак машина мушкеш.

– Мый шотлен моштем, – Ка-тюш коважлан моктанен ойла.
– Шотлен ончыкто.
– Икыт, кокыт, кандаш, лу. Мый – кўчыкын.

– Танюш, молан эре компьюте-рым сўретлет?
– Авай, ала ужжат да налын пуэт.

Н.ГОДУНОВА
ямдылен.

0+

Марий Эл Республикысе «Марий Эл» увер агентстве» КАУ.
Директор – Е.И.КУЗНЕЦОВ.
Тўн редактор олмеш – О.В.МАЙКОВА

Индекс П4696.
Тираж 1550 экз.
Заказ
Формат – А-4-8.

Учредитель-влак:
Марий Эл Республикысе Тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве,
Марий Эл Республикысе «Марий Эл» увер агентстве» КАУ.

Редакций да издатель: Марий Эл Республикысе «Марий Эл» увер агентстве» КАУ,
424006, Йошкар-Ола,
СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20-шо порт.
Тел. 8(8362) 45-22-82.

Газетым редакцийште погымо да верстатлыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме.
Типографийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Печатьыш пуйымо жап – 14-00, фактически – 13-00.

Авторын да редакцийын шонымашышт тўрлō лийын кертят. Серыш-влак мōнггеш огыт колталт. Ак – кутырен келшыме почеш.

https://vk.com/yamde_lii
<https://t.me/yamdelii>
yamde_lii@mail.ru
yamdelii@mediamari.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше: ямделий.рф

Газетым Кыл, информационный технологий да массовый коммуникаций сферым эскерыме шотышто федеральный службын Юл кун-дем федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ № ТУ52-01404,
2023 ий 22 сентябрьыште пуйымо.

У конкурс

Полина ИВАНОВА.
Марий Турек посёлко.

Арина ЯМБАРШЕВА.
Кужэгер, Шорсола.

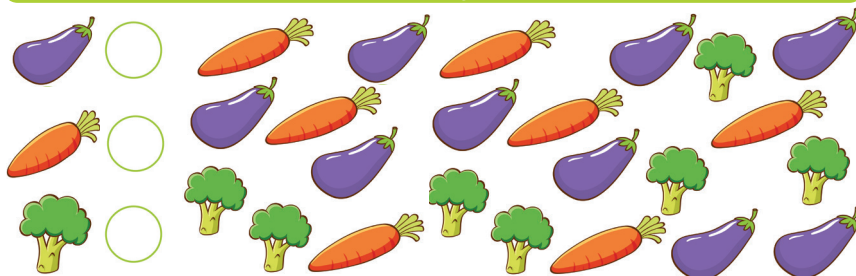
Чыла сай лиеш

Кенеш каникул пеш вашкен эрта манме ойым шуко йоча деч колаш логалеш. Мыланем гын кум тылзе кужун чучеш. Ваш-керак школышко кайыме, парт коклашке шичме, йолташ-влак дене кутырымо шуэш. Мый ви-зымше классыш вончем. Каж-не предметым түрлө туныкты-

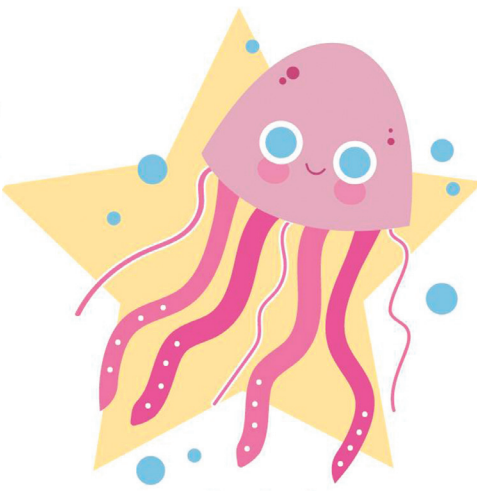
шо туныкташ тўналеш. Пырля тунемме йолташем-шамычат вашталтыт. Но мый ончыл-гоч ом тургыжлане. Тўнжō – кыртмен тунемаш, виян лияш. Чыла сай лиеш манын ўшанем.

Ксения СТОЛЯРОВА.
2-шо номеран Морко школ.

Шотлыза.

Пурла вельсе сўретым ончен, шолла могыр цифр-влакым ушыза да чиялтыза.

Келшыме ужашым муза.

